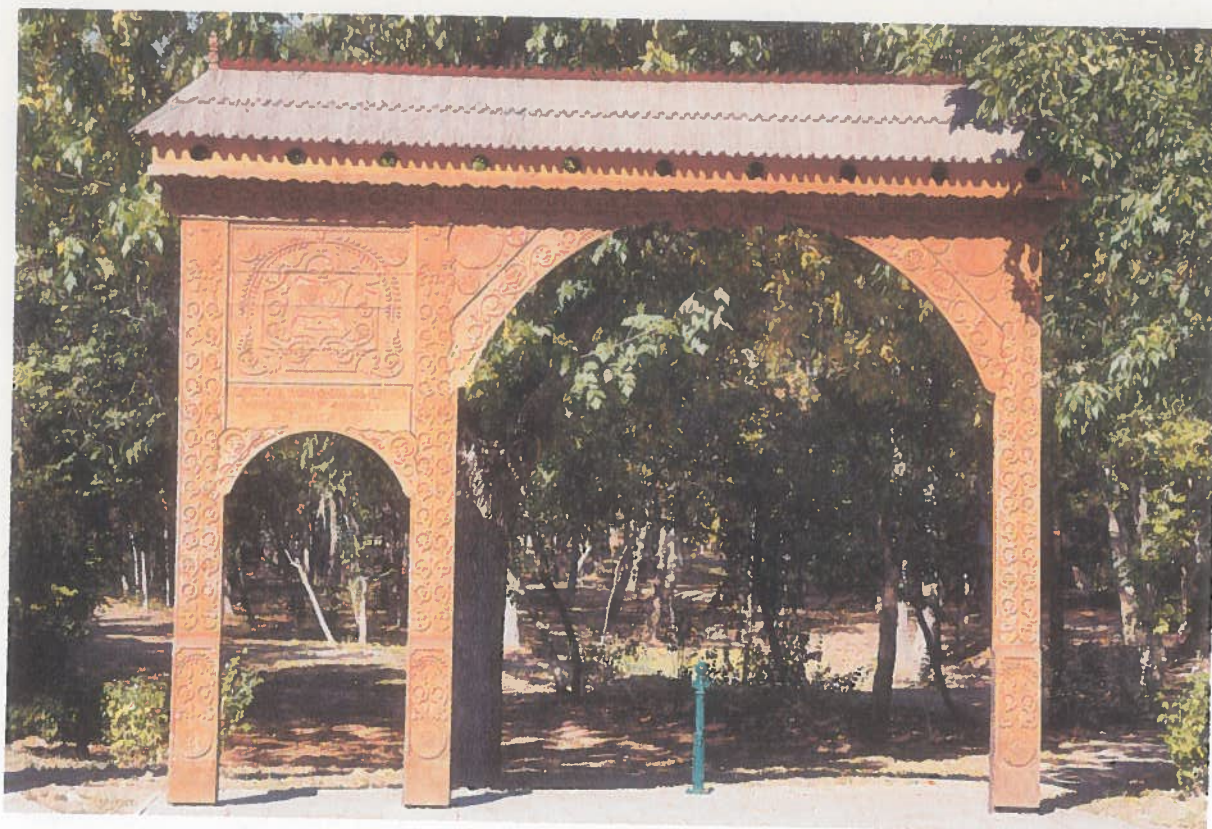

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Javaslat a

"SZÉKELYKAPU"

Települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Timár Éva *Timár Éva*

Mezőberény, 2016. április 15.

Mezőberényi Polgármesteri Hivatal			
Iktatószám:	<i>I. 1h31</i>	Melléklet:	— db
Érkezett:	2017 MÁJ 22.		
Előszám:	Utószám:	Előadó:	<i>M. J.</i>

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Timár Éva

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: **Timár Éva**

Levelezési cím: **5650, Mezőberény Puskin u. 33.**

Telefonszám: **+36 30 7893-326**

E-mail cím: **timarevike61@gmail.com**

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

SZÉKELYKAPU

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- és élelmiszergazdaság

egészség és életmód

épített környezet

ipari és műszaki megoldások

kulturális örökség

sport

természeti környezet

turizmus

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

Mezőberény

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

települési

tájegységi

megyei

külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A nagy, fedeles, kötött, többnyire díszített kapuépítmény általánosan használt megnevezése: SZÉKELYKAPU. Nyíró József, a székely nép életét, történetét, hagyományait, észjárását és lelkiségét bemutató írónk, talán a leghívebben foglalta össze, mi is valójában a székelyföldi székelykapu: „A székely ház mértékadó díszé és koronája a székelykapu, melyet valósággal családtagjának tekint a gazda. Levágja az erdő fáját, de az elpusztult élet helyébe újat teremt, mert az a székelykapu tényleg él, és részt vesz mindennapi küzdelmes életének

vérkeringésében; élővé válik azáltal, hogy a székely a lelkét leheli belé, amikor kifaragja, és az Isten nevét vési rá szelíd és áhítatos betűkkel”.

Két részből áll, kis- és nagykapu. Ha az utcaajtót és a nagy kaput közös szemöldökgerenda fogja össze és az a szénásszekerekhez mért magasságúvá emelkedik és közös tetővel látják el; ezt nevezzük nagykapunak, más szóval székelykapunak. Minden egyes elkészült székelykapu műremek, egyedi a maga nemében.

A kapunak szánt fa minden esetben szép sudár, bog nélküli fa. Csersavtartalma miatt a célnak legmegfelelőbb a tölgyfa, illetve a cserfa volt, mivel igen ellenállónak bizonyult a korhadással szemben. A kiválasztott fa alapanyagot egy évi szárítás után, félszáraz állapotban kezdték el faragni. Először a székelykapu alapját, a három függőleges, téglalap alapú oszlopot, a „zábét” készítették el. Ebből az alaposzlopból három van, magasságuk a földtől négyöt méter (a székely kapukat úgy tervezik, hogy a nagykapu alatt egy szénával jól megrakott szekér is könnyedén átmehessen). A föld alatti rész ezen felül még egy métert jelent, e rész vastagságát eredeti méretükben hagyják meg, ez a „csutakfa”. A zábék minden esetben fölfelé enyhén vékonyulnak. Vastagságuk egyezik a felső zárógerenda, a „kontyfa” vastagságával. A kontyfa csaplyukaiba mélyednek a zábék tizenöt centiméteres csapjai, melyeket kétkét faszeggel rögzítenek a helyükön.

Az elkészítést és a díszítést a székely kapu felállítására követi. Ezt a nehéz feladatot tíztizenkét ember vezényszóra, három mozdulattal teljesíti: beállítja a zábékat az előre megásott gödrökbe. A rögzítés a következőképpen történik: a gödörbe köveket és földet szórják, ezáltal kitöltik a csutakfa és a gödör fala közti ürességet. A már álló kapuhoz állványt helyeztek, következik a tetőzet. A kontyfán nyugszik a galambdúc, illetve más néven a „galambbúg”, illetve a felül csúcsban záródó tető. Kettős szerepet tölt be: egyrészt védi a kaput a csapadéktól (kiképzése ezért háztető formájú), másrészt pedig galamboknak otthont adó díszítőelem.

A székelyföldi falvakban álló galambdúcos székelykapuk az emberi környezet tárgyi, funkcionális világának részét képezik, a mindennapi élet tartozékai. Két világ határán állnak: az enyém a másé, a kint a bent, az otthon és a nagyvilág. A kapun belül van az „élet”: az ételszer, az udvar, az otthon. Funkcionalitásuk mellett többletjelentésük, üzenethordozó értékük is van. A népi hiedelem a kapunak bajelhárító szerepet tulajdonít, megvédhet a boszorkányok rontásaitól. E kapuk inkább ékítményül, mint szükségből állnak ott, mert a hagyományos székely vendégszeretet nemigen engedi meg a kapu bezárását, tárva van az boldog, boldogtalan előtt, mint a székelyeknek nyílt, emberszerető szíve, s ezt akarják kifejezni a kapu szemöldökre felvésett feliratok. („Az egyenes szívűt ezen kapu várja, kétös szívűt pediglen kizárja.”)

A székelykapu nem valami székely találmány. Változataival Erdély más vidékein (pl. Bihar, Máramaros), Bákó vidékén s Olténiában is találkozunk vele, és számos adat van arra is, hogy a XVII-XVIII. században a Székelyföldön kívül is, pl. Kisküküllő, Aranyosszék, a Mezőség, de még Fogaras vidéke nemesi udvarházai előtt is elterjedtek voltak. A leírások szerint e kapufajta legszebb példányai a Székelyföldön keletkeztek és őrződtek meg. Valószínű ezzel magyarázható, hogy a fedeles, kötött nagykapu székelykapuként rögzült a köztudatban. Azt, hogy e kapufajta legszebb példányai miért őrződtek meg éppen a Székelyföldön, valószínűleg három tényezőnek köszönhető: a székely nép kiváltságos helyzete, katonai foglalkozása, faragó kedve. Az itt élők számára sokáig a fa jelentette a fő megélhetési forrást. A fa az anyagi műveltségre is rányomta bélyegét. A fában gazdag vidékek parasztfaragói, a jelentkező legkisebb igényt is művészi színvonalon oldották meg. Fából építették a házat, a gazdasági épületeket, a kaput és a kerítést, fából készültek a gazdasági szerszámok, a háztartási eszközök is. A székely famesterségek közül a legjellegzetesebb és legművészebb a kapufaragás. A kapufaragó mesterek a népi díszítő művészetnek sok ősi elemét és formáját megtartották. A székelykapu ornamentikája Kínában (a sárkánymintás gerendadíszítésben), és a belsőázsiai népek hiedelemvilágában gyökerezik. A székelykapu elterjedése a Peking-Magyarország vonal mentén kísérelhető végig egy terjedelmes sávban; sem ettől északra, sem ettől délre nem fordul elő; Nyugat-Európa nem ismeri. A székelykapu hengeres formái, a ferde támasztóoszlop, végén rögzítő cövekekkel, a tetőformája, a tetején levő sárkánydisz és az oszlopain elhelyezett napjelek a keletázsiai építészet szerkezetét és ornamentikáját ma is őrzi.

A katolikus falvakban, házaknál a kapuállítást utolsó lépéseként (akár csak a házak esetében) egy fakereszt kerül a kapu tetejére. Innen származik a mondás: "Hála Istennek fölkerült a kereszt! Vagyis be van fejezve a munka, végére értek a dolognak. A székelykapu minden alkotóeleme tehát, még a csapok és a szegek is, fából készülnek. Az alkotóelemei úgy vannak stabilan, szilárdan összeillesztve, hogy az ácsolás által a kapu nem szenved kárt esztétikai tekintetben sem. Nehezen találhatunk két egyforma székely kaput, egyéniségüket a díszítésük adja meg. A díszítést három részben tárgyalhatjuk, úgy, mint: faragás, festés illetve felirat. A kapu sokat elmondhat a házigazdáról: tanúsíthatja rendszeretét vagy árulkodhat hanyagságáról is. Néhány sűrűn használt felirat:

- A bėjövőnek szállás, a kimenőnek békesség.
- Béke a bejövőre, áldás a kimenőre!
- Ha e zajló nagyvilágban baj és bánat kerget, jó szándékú szívvel mihozzánk betérhetsz.
- Házad lehet bárhol, de hazád csak itt.

- Isten hozott. Ha méysz, Isten legyen veled.
- Öseidnek szent hitéhez, nemzetednek gyöke.

Az emigrált magyarok közösségekben vagy az emigrációban elhunyt magyaroknak például Mikes Kelemennek, Rodostóban állított székelykapuk büszkén hirdetik a nemzeti összetartozást szerte a világban. Pap Jenő fafaragómester alkotása például a Székelyudvarhely melletti Nyikómalomfalváról érkezett Mezőberénybe. A székelykaput a Mezőberényi Erdélyi Kör megalakulásának 15. évfordulója alkalmából állította az egyesület a városi liget Hősök útja felőli bejáratánál. A székelykapu váza tölgyfából, zindelytetős födéme fenyőfából készült. Eredeti székely motívumokkal van díszítve. A címermezőben Mezőberény, valamint a Napot és Félholdat ábrázoló székely címer látható, amely a Mezőberénybe települt erdélyiek életének eddigi színterét jelképe. A kapu felirataként Tamási Áron gondolata olvasható: „Azért vagyunk a világban, hogy valahol otthon legyünk benne!”

Napjainkban a magyar nemzeti értékek, köztük az összetartozás, az egység és a nemzeti tudat erősítése érdekében nemzetünk értékeit össze kell gyűjteni, őrizni, ápolni, védelmezni és támogatni kell. Ilyen nemzeti értéknek tekinthető a székelykapu is, amely hozzájárul a nemzeti azonosság-tudat kialakulásához és megszilárdításához határon innen és túl egyaránt. Sütő András szerint a székelykapu a köztudatban a magyar etnikum identitástudatának jelképe, a székelység szimbólumává nőtte ki magát annak bizonyosságául, hogy „folyamatos létében a székelység századok értékes hagyományaihoz ragaszkodik.”

A kutatások azt bizonyítják, hogy a hun, az avar és a magyar, illetve más török népek Belső-Ázsiából hozták a Kárpátmedencébe a székelykapu keleti bambusztechnikában gyökerező díszítő formáját. Mivel a székelykapuk fő elterjedési területe éppen a hunutódok által betelepített Székelyföld, ezért nagy a valószínűsége annak, hogy a székelykapu a hunoknak ittmaradt öröksége. Úgy is mondhatjuk, hogy ami a magyarnak a „turul”, a székelynek a „kapu” maga.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

[http://konyvtar.mezobereny.hu/index.fcgi?
rx=&nyelv=hu&stype=1&stype2=&menuparam5=125&heaAdat=5681](http://konyvtar.mezobereny.hu/index.fcgi?rx=&nyelv=hu&stype=1&stype2=&menuparam5=125&heaAdat=5681)

<http://mezobereny.hu>

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

Hivatkozások találhatóak:

<http://www.ekosz.hu/mezoberenyi-erdelyi-kor/>

<http://www.mezobereny.hu>

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Hozzájárulási nyilatkozat

Alulírott, Tímár Éva (született: 1961.12.24., anyja neve: Benedek Julianna, lakcím: 5650, Mezőberény Puskin utca 33.) hozzájárulok, hogy a fényképeket, melyeket a

Javaslat Székelykapu Települési értéktárba történő felvételéhez

című adatlap tartalmaz, a Mezőberényi Települési Értéktár Bizottság (egyéb értéktárba kerülés esetén az aktuális értéktári bizottság) az ide vonatkozó jogszabályok figyelembe vétele mellett szabadon felhasználhatja.

Hozzájárulok továbbá, hogy az érték valamely értéktárba történő felvétele esetén, az értéktárak számára készített internetes oldalon és a TV-csatornák által felvett, vágott anyagokban, valamint az értékeket bemutató reklámokban megjelenjen.

Mezőberény, 2017.05.17.

Tímár Éva
Tímár Éva

JAVASLAT

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” – írta Tamási Áron, Ábel Amerikában című regényében.

Az idézetet nem véletlenül választották a Mezőberényi Erdélyi Kör tagjai, egyesületünk alakulásának 15. évfordulóján, amikor állították a Székelykaput.

'90-es évek elején Erdélyből áttelepülő családok elsősorban politikai okokból hagyták el szülőföldjüket. Mezőberényben új otthonra találtak, a háromnemzetiségű település befogadta az újonnan érkezőket.

A Székelykapu állításával, a Mezőberényi Erdélyi Kör tagjai egyrészt a szülőföld szeretetét, a hagyományok ápolását, másrészt a Magyar Nemzet egységét kívánják kifejezni.

A kapun, a Székely Címer mellett Mezőberény címere jelzi a szóban forgó családok „életútját.”

Pap Jenő székely ffaragó mester igényes alkotása napjainkban is a Városi Liget egyik látványossága.

A fenti gondolatok jegyében javasolom a Székelykapu felvételét a helyi értéktárba.

Kajlik Péter

Mezőberényi Erdélyi Kör Elnöke

Mezőberény, 2017. május 16.